

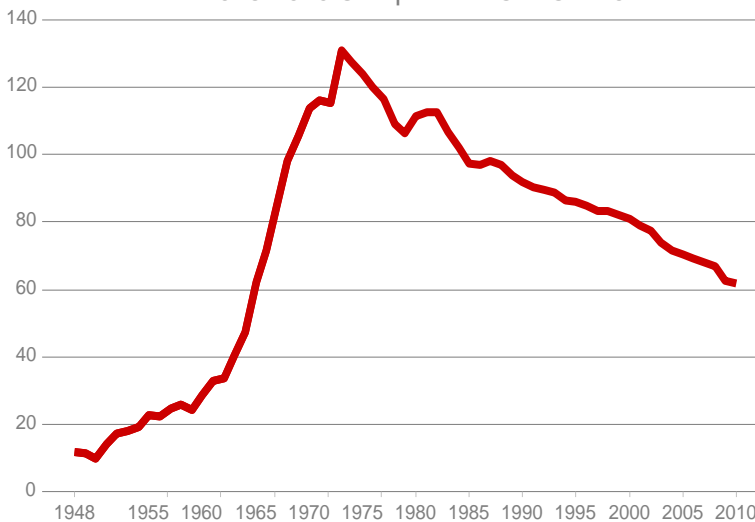
הודעה לעיתונות

מחקר של מרכז טאוב – המחדש מחקר קודם של פרופ' דן בן-דוד מ-2008 – מוצא הידרדרות נוספת במצבה של ההשכלה הגבוהה בישראל:

- באוניברסיטאות המובילות יש כיום פחות אנשי סגל בכיר מאשר לפני 4 עשורים.
- מאז 1973 גדל מספר הסטודנטים יותר מפי שניים ממספר הפרופסורים.
- האוניברסיטאות עברו מהעסקת חוקרים אקדמיים (שעלותם גבוהה יותר) להרחבת מיקור-החוץ של ההוראה ולהעסקת מרצים חיצוניים שאינם חוקרים.
- "בריחת המוחות" מישראל לארצות הברית היא תופעה שאין לה אח ורע בעולם המערבי, עם 29 אנשי סגל ישראלים בארצות הברית – לעומת 25 רק ארבע שנים קודם לכן – על כל מאה שנשארו בארץ ב-2008 (הנתונים העדכניים ביותר הקיימים). ממדי התופעה בישראל גדולים פי כמה מאשר בכל מדינות המערב, לדוגמה רק 1.1 אנשי סגל יפנים או 3.4 צרפתים עברו לארצות הברית על כל מאה אנשי סגל שנותרו במולדתם.

עם תחילת שנת הלימודים האקדמית הניצבת מעבר לפינה, מרכז טאוב מפרסם עבודת מחקר על מצב ההשכלה הגבוהה בישראל – שתופיע ב"דוח מצב המדינה 2013" של המרכז.

תרשים 1
סגל באוניברסיטאות ישראליות*
סגל בכיר לכל מאה אלף איש 1948-2010

* סגל בכיר כולל פרופסורים מן המניין, פרופסורים חברים, מרצים בכירים ומרצים.

מקור: דן בן-דוד, "ניקוי ראש: בריחת מוחות אקדמיים מישראל", 2008 (מעודכן) נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ות"ת

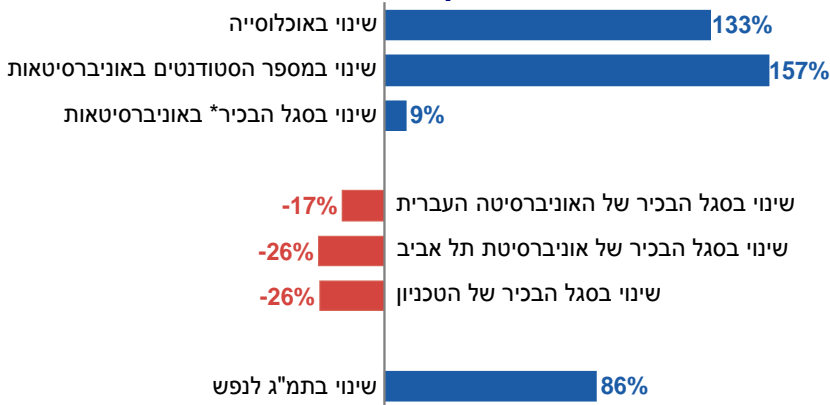
כפי שמציין עורך המחקר, פרופ' דן בן-דוד: "במהלך שני עשורים וחצי מהקמתה, הקימה ישראל אוניברסיטאות מחקר מהשורה הראשונה בעולם. למרות הצפת המדינה בפליטים שהגיעו ארצה רק עם הבגדים שלגופם, תקופת צנע שבה היה מחסור במזון, מלחמות כוללות חוזרות ונשנות ואילוץ תקציב קשים – כבר בתחילת שנות השבעים היו לישראל שבע אוניברסיטאות מחקר חשובות ומספר חברי הסגל הבכירים לנפש נסק והגיע לרמות הדומות לאלה שבארצות הברית" (תרשים 1).

"לעומת זאת, מאז שנות השבעים ישראל עשירה במידה ניכרת ויש לה יכולות רבות יותר לפתח את מערכת ההשכלה הגבוהה, אך המדינה שינתה כיוון באופן דרמטי. במשך תקופה של כארבעה עשורים, האוניברסיטאות ירדו בעקביות מסדר העדיפויות של המדינה – כפי שניתן לראות בבירור מהנתונים".

תרשים 2 מראה את השינויים באוכלוסייה ובביקוש להשכלה גבוהה בין השנים 1973 ו-2010, ואת תגובת מדינת ישראל מבחינת מספר המשרות האקדמיות שהיא בחרה לממן.

המחקר של מרכז טאוב מצא כי בעוד שאוכלוסיית ישראל עלתה ב-133 אחוז, אוכלוסיית הסטודנטים באוניברסיטאות המחקר גדלה ב-157 אחוז, ומספר הסטודנטים בכל מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל (כולל המכללות) עלה ב-428 אחוז. לעומת הגידול המאסיבי במספר הסטודנטים, מספרם של אנשי הסגל הבכירים באוניברסיטאות המחקר עלה ב-9 אחוז בלבד, בעוד שהשינוי הכולל בסגל האקדמי הבכיר בכל המכללות והאוניברסיטאות עלה ב-40 אחוז בלבד. למעשה, לאורך 35 השנים האחרונות מספר אנשי הסגל

תרשים 2 שינויים בין 1973 ל-2012

שינויים בכלל האוניברסיטאות והמכללות	
שינוי במספר הסטודנטים	428%
שינוי בסגל הבכיר*	40%

* סגל בכיר כולל פרופסורים מן המניין, פרופסורים חברים, מרצים בכירים ומרצים.

מקור: דן בן-דוד, "ניקוי ראש: בריחת מוחות אקדמיים מישראל", 2008 (מעודכן)
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ות"ת

הבכירים בשתי האוניברסיטאות המובילות בישראל לא רק שלא גדל, אלא אף הצטמצם. בשנת 2010 היו 17 אחוז פחות משרות סגל בכיר באוניברסיטה העברית מאשר ב-1973 ו-26 אחוז פחות משרות באוניברסיטת תל אביב. גם הטכניון איבד למעלה מרבע (26 אחוז) משרות הסגל הבכיר שהיו לו לפני כארבעה עשורים.

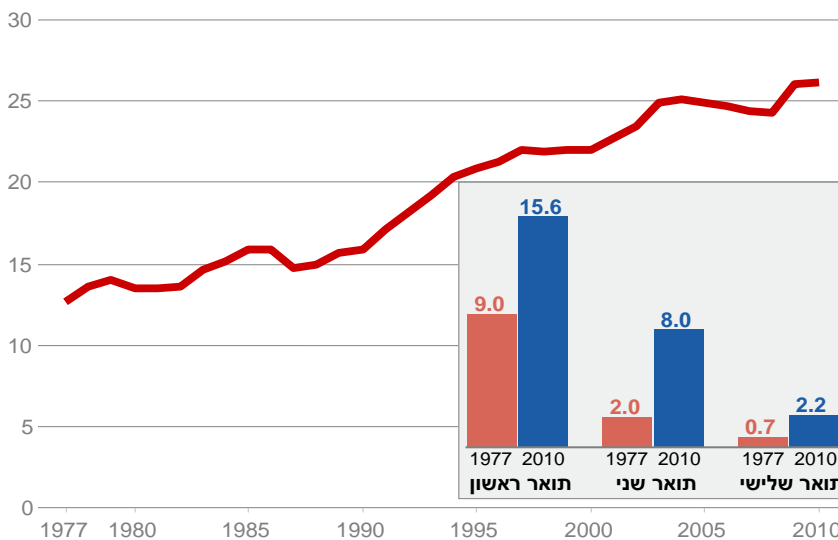
תרשים 3 מציג את הגידול במספר הסטודנטים לכל איש סגל בכיר בין השנים 1977 ו-2010. כפי שמציין פרופ' בן-דוד, "המצב גרוע בהרבה מכפי שמשקף ממספרים אלו, כשמדובר בסטודנטים הלומדים כיום לתארים מתקדמים ובאפשרות להעברת הממצאים העדכניים ביותר מחזית הידע לדור הבא של החוקרים". נמצא כי מספר הסטודנטים לדוקטורט ביחס למספר אנשי הסגל הבכיר עלה מרמה של פחות מסטודנט אחד ליותר משני סטודנטים לכל איש סגל ומספר הסטודנטים לתואר שני לכל איש סגל גדל פי ארבעה, מ-2 ל-8.

כדי למלא את החסר בהוראה, אוניברסיטאות המחקר פנו למיקור חוץ. המחקר של מרכז טאוב מוצא שאלו צירפו לשורותיהן מורים מן החוץ במספרים הולכים וגדלים על חשבון הגידול הנדרש במספר אנשי הסגל הבכיר בעלי הקביעות או במסלול קביעות (תרשים 4). ב-1986 שיעור המרצים מן החוץ עמד על 13 אחוז מכלל אנשי הסגל הבכיר. עד 2010 עלה שיעור זה לכדי 46 אחוז.

כפי שמציין פרופ' בן-דוד, "לפתרון חסכוני זה, המשקף את העניין הציבורי הפוחת במימון אוניברסיטאות המחקר – כפי שזה בה לידי ביטוי בתקציב המדינה – היו שתי השלכות שליליות חשובות. הראשונה היא הידרדרות באיכות ההוראה שסטודנטים זוכים לה – בעיקר כשמדובר בתארים מתקדמים – המגיעה מאנשים שאינם עוסקים באופן פעיל במחקר מתקדם. השנייה היא שייתכן שאלו המשמשים היום כמורים מן החוץ התכוונו להמשיך במסלול מחקרי בתום לימודיהם ולפתח קריירה אקדמית, אך המחסור הגובר בתקני סגל בכיר באוניברסיטאות המחקר של ישראל, יחסית למספר תלמידי המחקר המסיימים, גרם לרבים מהם לנטוש את המסלול המחקרי או למצוא משרות מחקר בחו"ל."

תרשים 3 מספר סטודנטים לאיש סגל בכיר באוניברסיטאות

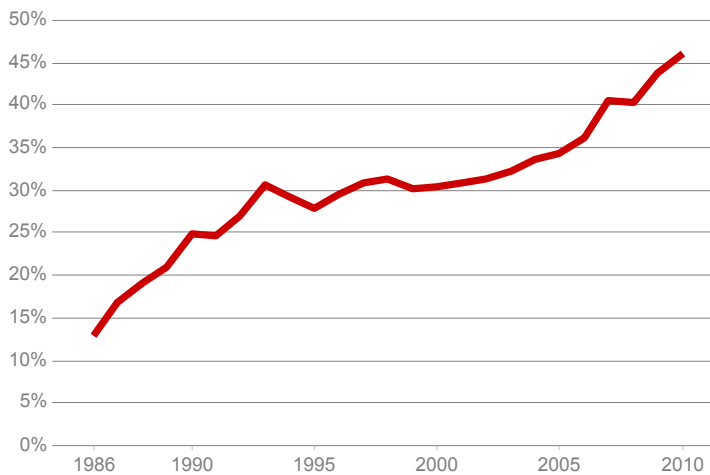
1977-2010

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ות"ת

המחקר של מרכז טאוב מראה שישראל ניצבת בראש המדינות שסובלות מבריחת מוחות אקדמיים לארצות הברית – וזאת בסדרי גודל גבוהים משמעותית משאר המדינות (תרשים 5). המחקר גילה שנתוני בריחת המוחות החריפו בשנים האחרונות: ב-2003 היו 25 מרצים ישראלים בארצות הברית על כל 100 אנשי סגל בכיר בכל האוניברסיטאות והמכללות בישראל, בהשוואה ל-4 ל-1 מרצים זרים באוניברסיטאות אמריקאיות מכל שאר מדינות העולם (מלבד קנדה, עם 12 מרצים בארה"ב) על כל 100 במדינת האם. עד שנת הלימודים 2007-2008 (הנתונים המעודכנים ביותר הקיימים),

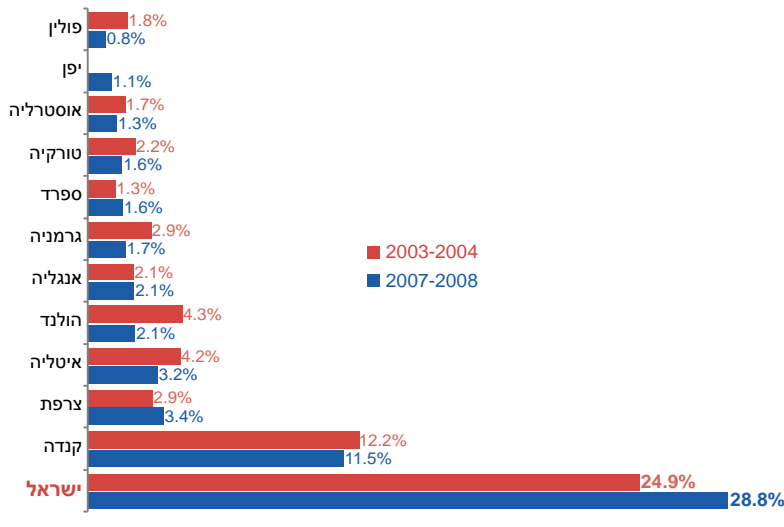
תרשים 4
מורים מן החוץ כאחוז מהסגל הבכיר באוניברסיטאות
 1986-2010

* כולל עמיתי הוראה החל מ-2008.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב נתונים: ות"ת

תרשים 5
סגל אקדמי זר בארה"ב
 כאחוז מאנשי הסגל במדינת האם

מקור: דן בן-דוד, "נסיקת הכלכלנים הישראלים – לחו"ל", 2008 (מעודכן) נתונים: OECD, השנתון הסטטיסטי של ארה"ב

פרופ' בן-דוד מצא שברירת המוחות האקדמיים ממרבית המדינות לארה"ב הצטמצמה – בעוד שברירת המוחות מישראל לארצות הברית עלתה ל-29 מרצים על כל 100 בישראל.

פרופ' דן בן-דוד מסכם: "ההשכלה היא אולי התשתית החשובה ביותר של מדינה. בישראל נמצאים כמה ממוסדות המחקר האקדמיים המובילים בעולם, והם עשויים להיות המפתח לשדרוג מערכות החינוך היסודי והעל-יסודי ולהעלאת פריון העבודה (הנמוך מאוד יחסית למדינות מפותחות אחרות), החיוני כל כך להתמודדות במשק גלובלי מודרני. במהלך ארבעת העשורים האחרונים, ישראל – שכיום עשירה הרבה יותר בהשוואה למצבה בשנותיה הראשונות, עם יכולת תקציבית גדולה במידה ניכרת מזו שהייתה לה בשנות החמישים והשישים – הזניחה בהתמדה את המוסדות האקדמיים שלה, מה שמטיל סיכון הולך וגובר על עתידה, התלוי לחלוטין ביכולתה להישאר בחזית הטכנולוגיה. לא מאוחר מדי לשנות כיוון, אך זה מחייב את ישראל להחזיר את העדיפויות הלאומיות של המדינה למסלול של העשורים הראשונים – מסלול שבסופו של דבר היה זה שאפשר לישראל להפוך למדינת הסטארט-אפ' שהיא חייבת להיות אם היא חפצה לשרוד בשכונתה העוינת".

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, בראשות פרופ' דן בן-דוד, הוא מוסד עצמאי ולא-מפלגתי למחקר חברתי-כלכלי היושב בירושלים. המרכז מעניק למקבלי ההחלטות המובילים בארץ ולציבור הרחב מבט-על בתחומי הכלכלה והחברה. הצוות המקצועי של המרכז והצוותים הבינתחומיים – הכוללים חוקרים בולטים מהאקדמיה ומומחים מובילים מתחומי המדיניות – עורכים מחקרים ומציעים המלצות למדיניות בסוגיות החברתיות-כלכליות המרכזיות שהמדינה ניצבת מולן.

לפרטים נוספים ולתיאום ריאיון נא לפנות לגל בן דור, מנהלת שיווק ותקשורת במרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל: 054-4642333